Раççей Федерацийĕн вĕренӳпе ăслăлăх министерстви
Федерацин аслă професси пĕлĕве паракан
патшалăх бюджет вĕренӳ учрежденийĕ
«И. Я. Яковлев ячĕллĕ Чăваш патшалăх педагогика университечĕ»

В. Эльби, У. Эльмен, А. Тарасов калавĕсенчи хĕрарăмсен портречĕсем

Ĕçе пурнăçлаканĕ – «Тăван чĕлхепе литература, вырăс чĕлхи» специальноçпа куçăмлă уйрăмра V – мĕш курсра вĕренекен Орлова Оксана

Проект тĕсĕ: *индивидуаллă проект*

Урок тĕсĕ :*проект мелĕпе усă курса иртермелли килти вулав урокĕ.*

elenaranko.ucoz.ru

Проект ĕçĕн тĕллевĕ: *шкулта*
В. Эльби, У. Эльмен, А. Тарасов пултарулăхне тишкернĕ май проект мелĕпе тĕрĕс усă курма хăнăхтарасси.

elenaranko.ucoz.ru

Проект задачисем:

1. *Палартнă технологисене шута илсе тĕрлĕрен ĕç сĕнесси.*
2. *Çыравçă пултарулăхĕнчи тĕп туртăмсене палăртасси.*
3. *Ачасен пĕлĕвне тарăнлатасси.*
4. *Пухнă пĕлĕвне ĕçре тĕрĕслесе çирĕплетесси*

Урок эпиграфĕ:

Чăваш хĕрарăмĕ!
Илемлĕ эсĕ, паттăр, —
Эп пат татса калатăп сăмаха.
Эс мĕн чуль ача çуратса патăн
Çĕршыври çĕр тĕрлĕ халăха!

Чăваш хĕрарăмĕ!
Ĕçчен те эсĕ, ырă,
Татах калатăп: сăнупа - чечек.
Тен, çавăнпа нумай çуратрăн вырăс,
Чылай ӳстертĕн пушкăрт та узбек...

Тур сывлăх патăр,
Мĕн шăтнийĕ — ӳстĕр,
Çаран çинче хитре кашни çеçке.
Ман темшĕн ытларах курас килет-
çке
«Анне! Анне!» тесе чĕнен пепке.

Александр Савельев-Сас

Авторсем

Валентина Эльби

Улькка Эльмен

Арсений Тарасов

Киле ĕç

Пурнăçĕпе кун-çулĕ

Хайлавĕсем

Эпиграф

«Каччăпа вылясан» калав

Карта

Вĕреннĕ материала çирĕплетни

Кластер

Ĕçсем

Петĕмлетӳ

Эпиграф:

Чыса çухатни пуçа çухатнипе пĕр танах.

Чысĕ пĕтнĕ çынна мул та пулăшман.

Ваттисен сăмахĕ.

- ***Ачасем, эсир çак ваттисен сăмахĕсене мĕнле ăнланатăр?***

- ***Эсир ваттисем каланă çăмахсемпе килĕшетĕр-и?***

Валентина Эльби

Валентина Андреевна Эльби 1913 çулхи раштавăн 18-мĕшĕнче Тăвай районĕн Кивĕ Пуянкасси ялĕнче çуралнă.

Тăван ялти пуçламăш шкулта, Кавалти сакăр çул вĕрентекен шкулта пĕлӳ пухнă.

1930 çулта Шупашкарти медицина техникумне вĕренме кĕнĕ, анчах унта пĕлӳ илме май пулман.

1938-1968 çулсенче — Радиокăларăмпа телевидени комитетĕнче ачасем валли хатĕрлекен кăларăмсен редакторĕ пулнă.

Литературăри пултарулăха 1946 çулта пуçланă.

Чăваш АССРĕн тава тивĕçлĕ культура ĕçченĕ.

В. Эльби çуралнă вырăн

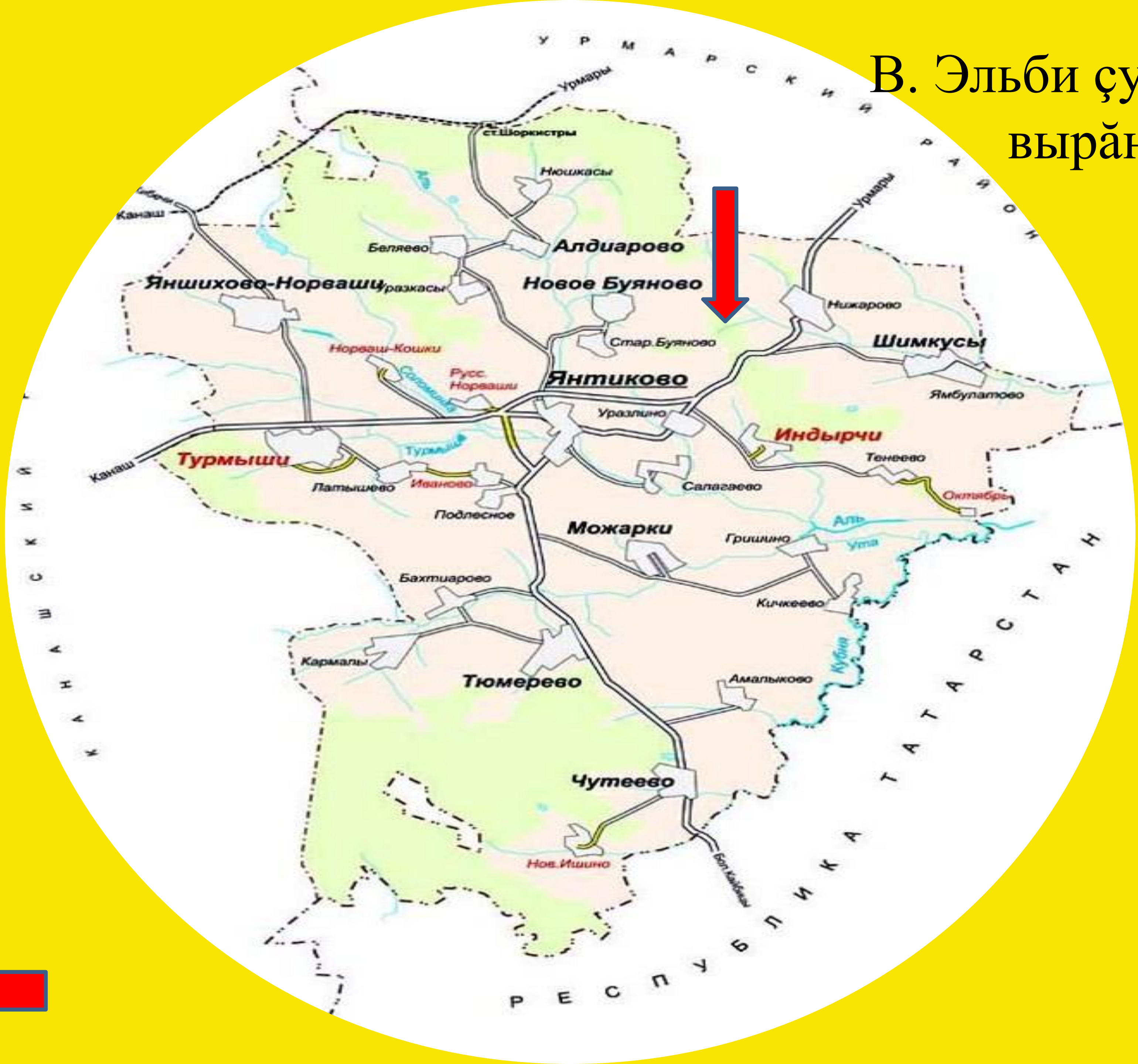

Хайлавĕсем

«Малтанхи савни»

«Юратнă мăшăрсăр»

«Тинĕс чечекĕ»

«Пулас кинсем»

«Эпĕ халь телейлĕ»

«Качча кайсан»

«Каччăпа вылясан»

«Каччăпа вылясан» калав

Калав тăватă сыпăкран тăрать: «Икĕ йĕкĕтрен çуралнă ача», «Прасуни», «Унти», «Прасуни». Калаври тĕп геройсем- Унтилетпе Прасуни. Пĕри сумлă çемьерен, чаплă тăхăнакан хĕр, теприн амашĕ те ĕçке ернĕ, арçынсемпе çыхланса кайнă. Ыр çемьерен тухнă хĕр качча каймасăр ача çуратса хăйен ятне ярать, начартарах çемьерен тухни вĕренӳре те, ĕçре те çитĕнӳсем тăвать, ялти сумлă каччăпа пĕрлешет.

Калав тĕрле ваттисен сăмахĕсемпе пуян, вĕсем хăш героя сăнласа параççĕ тесе калама пулать?

«Чавса çывăх та çыртаймăн»

«Яшка вутпа, этем ĕçпе пиçет»

«Улми йывăççинчен аякка ÿкместь»

Калав вĕçенче автор çапла шухăш-пĕтĕмлетӳ тăвать:

«… Хĕр чысне-тивĕçне куç пек упраса качча тухать. Ырăпа çуралнă юрату ĕмĕре пырĕ».

Эсир çак сăмахсене мĕнле ăнланатăр?

«Общее и уникальное»

Унтилет

Сумлă çемьерен, чаплă тăхăнакан хĕр. Шкул пĕтерсе тухсан ниçта та аякка вĕренме ямаççĕ ашшĕпе амашĕ, ĕçлеттерессишĕн те хыпмаççĕ. Икĕ каччăпа çыхланса кайса ача суратать.

Икĕ хĕр те ял хĕрĕсем, пĕр класра вĕренеççĕ, юлташсем

Прасуни

Амăшĕ ĕçке ернĕ, арçынсемпе çыхланса кайнă. Ашшĕсĕр пурăнать. Мĕн пĕчĕкренех пĕр вырăнта лара-тăра пĕлмен хĕр, тантăшсен тиркесе хăй çумĕнчен тĕртсе яман. Веренўре те, ĕçре те çитĕнўсем тăвать, ялти сумлă каччăпа пĕрлешет.

В. Эльби хайлавĕсем

«Тинĕс чечекĕ»

«Каччăпа вылясан»

«Малтанхи савни»

«Юратнă мăшăрсăр»

Качча кайсан»

Эпĕ халь телейлĕ»

«Пулас кинсем»

Пĕтĕмлетӳ

Çапла майпа Унтилетпе Прасуни хирĕçле сăнарсем. Пĕри сумлĕ çемьерен, теприн амăшĕ те ĕçке ернĕ. Улми йывăççинчен аякка ӳкместь теççĕ, анчах та ку ваттсен сăмахĕ пирĕн геройсем çинчен мар.

Çак калавра дидактика тĕп вырăна тăрать. Пĕрре калав вулакана ашшĕ-амăш çылăхĕшĕн усал ят ачине тивнине калать, тепре ача-пăчана ытлашши иртĕнтерни ырри патне илсе çитерменни çинчен калать. В.Эльби вулакана пурнăçра укçапа çителĕклĕх çеç çынна телей кӳме пултарайманнине тĕслĕхлĕ кăтартса парать.

Пурнăçĕпе кун-çулĕ

Хайлавĕсем

Карта

«Хăрнă вĕрене» калав

Вĕреннĕ материала çирĕплетни

Эпиграф

«Ватăлсан» калав

Калавсенчи тĕп проблемăсем

Пĕтĕмлетӳ

Ĕçсем

Урок эпиграфĕ:

Ват çынна канлĕх кирлĕ,
çамрăк çынна юрату кирлĕ.

Ваттисен сăмахĕ

- *Ачасем, эсир çак сăмахсене мĕнле ăнланатăр?*

- *Эсир çак сăмахсемпе килĕшетĕр-и?*

Улькка Эьмен

Ольга Геннадьевна Куликова) 1961 çулхи çурла уйăхĕн 31-мĕшĕнче Вăрнар районĕнчи Авшак Эльмен ялĕнче çуралнă.

Ярмушкăри вăтам шкул, Чăваш патшалăх университетĕнчен вĕренсе тухнă.

Вăрнар районĕнчи Калининăри вăтам шкулта ачасене чăваш чĕлхипе литератури вĕрентнĕ.

1990 çулта районти «Çĕнтерӳ çулĕ» хаçатра ĕçлеме тытăннă.

Унтан Санарпуçĕнчи вăтам шкулта директор çумĕ, район администрацийĕнче тĕрĕслевпе йĕркелӳ пайĕн тĕп специалисчĕ пулса ĕçленĕ.

Паянхи кун«Капкăн» журнал редакцийĕнче вăй хурать.

ПУЛТАРУЛЛĂ ÇЫРАВÇĂ

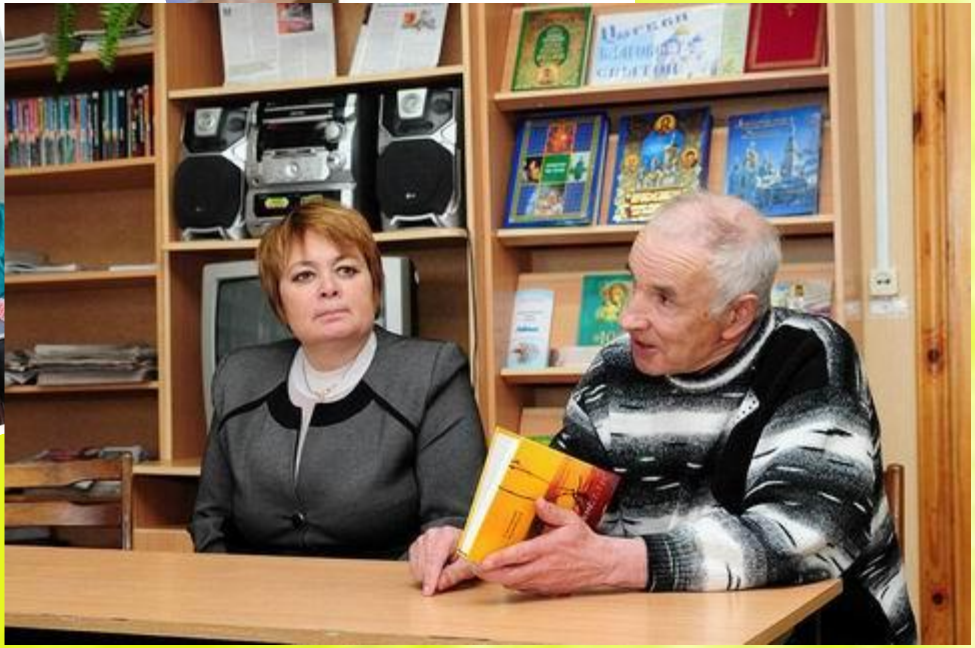

У. Эльмен çуралнă вырăн

Хайлавĕсем

«Ватăлсан»

«Упраймарăм сана»

«Хăрнă вĕрене»

«Çирĕп чунлисем телейлĕ»

«Ма инçе-ши çăлтăрăм?...»

«Кая юлнă ўкĕнў»

«Ама çури»

«Праски аппа»

«Хăрнă вĕрене» калав

Хайлавăн тĕп геройĕ – анчах шкул пĕтернĕ Наташа, умра – çутă малашлăх, пур алăк та уçă çамрăк валли. Хĕр артистка пулма ĕметленет. Нумай ачаллă çемьере çуралнă, вăл улттăмĕш ача. Наташа хăйенчен нумай çул аслă каччăна, Костьăна килĕштереть, каччăн вара хĕрпе выляс шухăш çеç. Наташăна пĕрле вĕреннĕ каччă – Лёва килĕштерть. Костьăпа çӳренĕ хыççăн хĕр ача кĕтнине туять. анчах та савни ачине йышăнмасть. Кильтисене калама хăранипе Наташа хулана аппăшĕ патне тухса каять. Хĕр ывăл çуратать, Дима ятлă хурать.

Анчах кайран аппăшĕ те Наташăна кăларса ярать. Юлашкинчен хĕр ниçта каяйманнипе, çăлăнăç тупайманнипе çакăнса вилет. Хăй кăна мар, пĕчĕк ывăлĕн пурнăçне те татать.

«Ватӑлсан» калав

Маня аппа ывӑлӗсене пӑхса ӳстерет, ура ҫине тӑратать, юлашкинчен никама та кирлӗ мар пулса юлать. Ӑна килӗнчен йытӑ пек кӑларса яраҫҫӗ. Апат та ҫитермеҫҫӗ юлашки ҫула тухиччен, йытта валли хатӗрлене юҫӗхнӗ яшкана тыттараҫҫӗ. Ҫавна ҫиет Маня аппа. Арӑмӗ мӗнлӗ хӑтланинe пӑхса тарса ывӑлӗ нимте чӗнместь. Ачисене чӑрмантарас мар тесе кинеми ваттисен ҫуртне тухса каять. Мӗнле йерес тесен те, чунӗ мӗнле ыратсан та никама та кӑтартмасть. Кӳршӗсем ывӑлӗн ҫемйи пирки начар ан калаҫчӑр тесе хӑй тухса кайнӑ пек тавать. Маня аппа кӳршӗ хӗрне, Ленӑна ҫеҫ кирлӗ пулать, ывӑлӗсем те килсе пӑхмаҫҫӗ ӑна. Маня аппа ваттсен ҫуртӗнчен хӑйӗн юлашки кунӗсене ирттерсе куҫне хупать.

Ыйтусем:

- 1. Мĕнле шутлатăр, мĕншĕн автор калава «Хăрнă вĕрене» тесе ят панă?
- 2. Калавра эпир ашшĕ-амăшĕ хĕре ăнланманнине куратпăр. Енчен те ашшĕ-амăшĕ хĕре ăнланнă, каçрнă пулсан мĕнле пулса тухĕччĕ-ши хĕр шăпи?
- 3. Мĕнле шутлатăр, Наташа пурнăçĕнче çапла чăрмав сиксе тухман пулсан кампа пулĕччĕ-ши Наташа?
- 4. Наташа пурнăçĕ çапла пулса ан тухтăр тесе эсир ăна мĕнле канаш сĕнме пултарăттăр?

Ыйту:

«Ват çын пĕр пĕремĕк парсан та савăнать»
«Ват çын телейĕ вансах тăрать»
«Ват çын хисепе юрататать»
«Ват çын пурнăçĕ ват пек йўçĕ»

Эсир çак ваттсен сăмахĕсене мĕнле ăнланатăр? Вĕсем калавпа тўр килеççĕ-и? Тĕслĕхсемпе çирĕплетĕр.

pedsovet.su

«Мозговая атака»

Проблема: Мĕншĕн Наташăн пурнăçĕ çапла пулса тухать?

1-мĕш ушкăн: Шухăш генераторĕсем:

- Наташа тин çеç шкул пĕтерет, умра – çутă малашлăх, ĕмĕтсем. Наташа хăйĕнчен аслăрах качча килĕштерет, унран йывăр пулать.
- Наташăн ачине Лĕва йышăнмасть, хĕр хулана аппăшĕ патне тухса каять, анчах кайран аппăшĕ те ăна кăларса ярать.

2-мĕш ушкăн: Ашшĕ-амăшĕ хĕре ăнланмаççĕ, савна каччă та унран пăрпанать, хĕр пĕччен юлать. Ашшĕ-амĕшĕ, хĕр хушшинче ăнлану пулмалла.

У. Эльмен хайлавĕсенчи теп проблемăсем

воспитани

сапăрлăх

ăрусен хушшинчи ăнланманлăх

кăмăл-сипет

мораль

ăнланманлăх

Пĕтĕмлетӳ

Çыравçă калавсенче сапăрлăх, мораль, ĕçкĕ проблемисене мала кăларать. Унăн геройĕсем – çамрăк хĕрсем, шкул ачисем, ватă çынсем. Калавсенче эпир çемьери хутшанăва, ăрусем хушшинчи ăнланманлăха куратпăр.

Пĕчĕк произведенисенче те Эьмен пултарулăхĕ, хăйĕн шухăшĕ курăнать. Çыравçă геройсен майлă пулнине эпир куратпăр, вĕсемшĕн кулянни, вĕсене пулăшма тăрăшнине сисетпĕр.

Пурнăçĕпе кун-çулĕ

Эпиграф

Карта

Хайлавĕсем

«Икĕ карчăк» калав

«Вилес кун» калав

Вĕреннĕ материала çирĕплетни

Пĕтĕмлетӳ

Ĕçсем

Эпиграф:

Хăй килне пырса пăхрĕ тет амăшĕн чунĕ.
Мăрьере тĕтĕм çук, кантăкра çутă çук.
Хулана ларса кайрĕ тет амăшĕн чунĕ
Каçхине, пуйăсра вырăнсем пушă чух.

Ачисем патне çитрĕ тет амăшĕн чунĕ.
Итлесе тăчĕ тет пĕр кана алăкран.
Куççульпех йĕрсе ячĕ тет амăшĕн чунĕ
Çак килте, çак йышра ун сăмахĕ çукран.

Юрий Сементер

- ***Ачасем, мĕн каласшăн пулни-ши Юрий Сементер çак сăвă йĕркисемпе?***

Арсений Тарасов

1959 çулта çĕртме уйăхĕн 28-мĕшĕнче Патăрьел районĕнчи Пăлакас ялĕнче çуралнă.

1973 çулта Туçари вăтам шкулта вĕренсе тухнă

Вĕреннĕ çулсенче «Çилçунат», республикăра тухса тăракан хаçат-журнала, Чăваш радио редакцийĕсене çырсах тăнă.

Диплом илнĕ хыççăн Куславкка районĕн хаçатĕнче тăлмачра, кĕске вăхăтшар Чăваш кĕнеке издательствинче, «Хреçчен сасси» хаçатра вăй хунă.

1989 çулта пĕтĕм Союзри çамрăк çыравçăсен Мускавра иртекен семинарне хутшăннă

2001 çулта К.В. Иванов ячĕллĕ Чăваш академи драма театрĕнче çыравçăн «Инçет телей çути» пьесине лартнă.

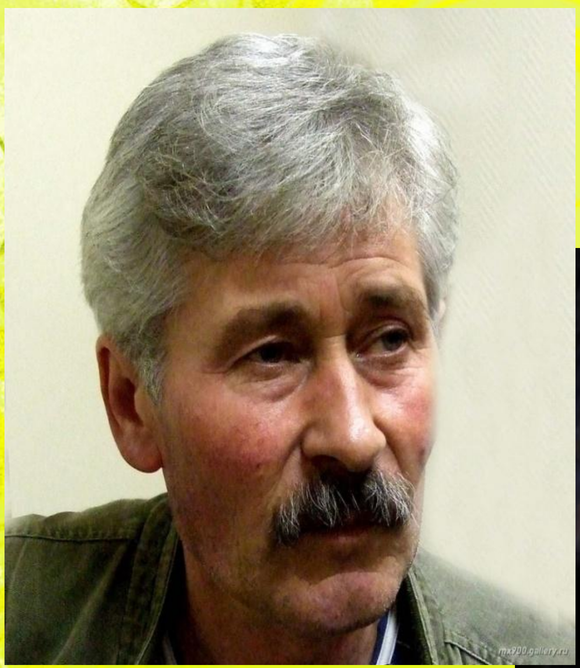

А. Тарасов çуралнă вырăн

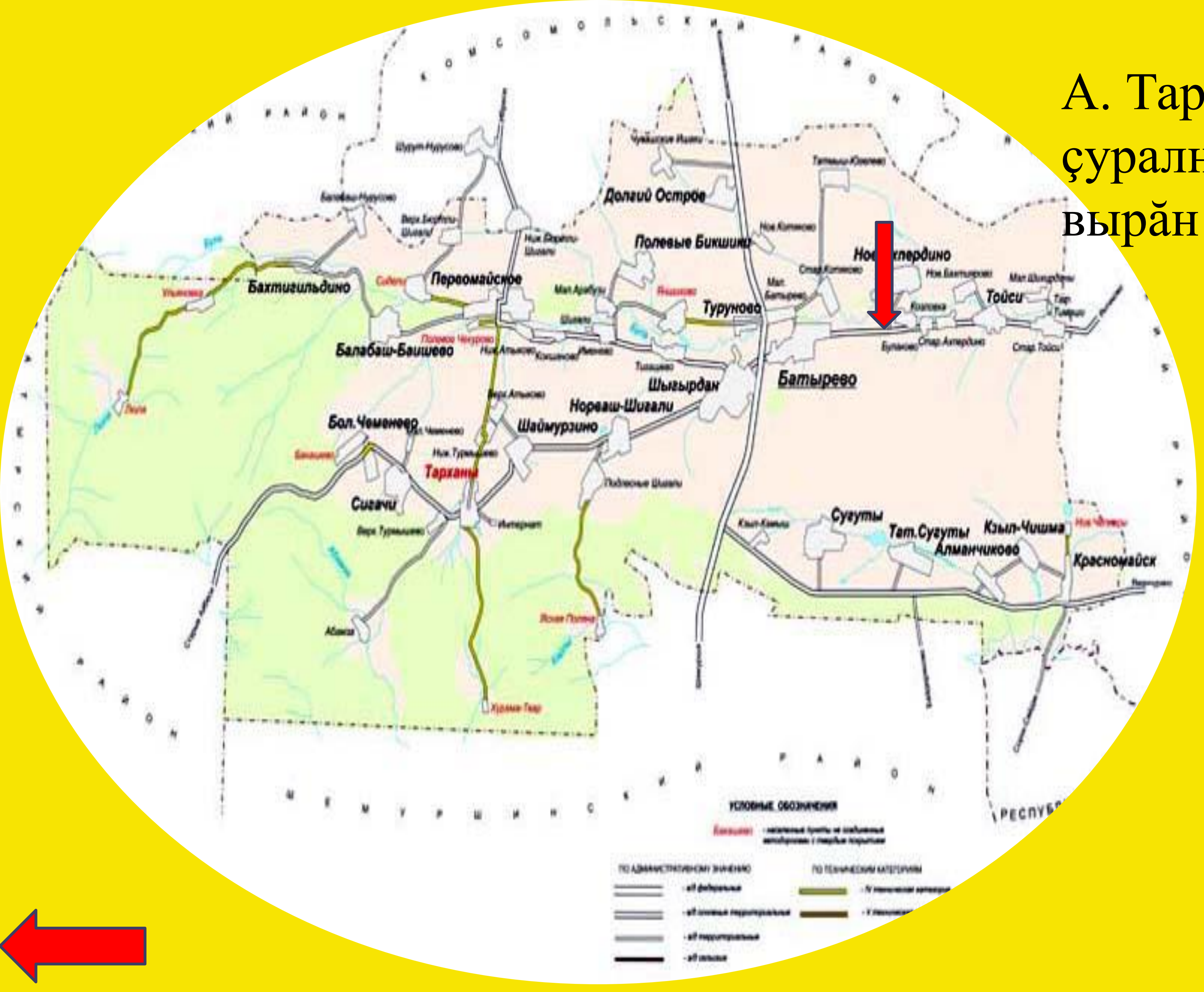

Хайлавĕсем

«Сутнă пўртри юлашки каç»

«Инçет телей çути»

«Шăрчăк»

«Иисус Христос»

«Саккăрла çаптарнă ташă»

«Вилес кун»

«Кантюк Мучипе кушакĕ»

«Икĕ карчăк»

«Мунча кунĕ»

«Икĕ карчăк»

Калаври тĕп сăнар – Прасук. Вăрăм ĕмĕр пурăнса ирттернĕ, нумай курнă, тӳснĕ, анчах йывăрлăхсене парăнман. Вăл ялта килĕнче пĕр кушакпа çеç пурăнать. Ачисем унăн ӳссе çитнĕ те хулана тухса кайна. Çапла карчăк кушакпа пурăнать, анчах кушакĕ те ватă. Вăл та аран-аран чупса çӳрет. Ватă çынна ниçта та пĕччен ямасть, пĕрле йĕрлесе çӳрет. Карчăкки мунча кĕме кайсан та Праскине тухасса кĕтсе выртать.

Калавра автор ватă çынсен шăпине сăнласа парать. Праски ватă, унăн кӳршĕ карчăккисем ватă, карчăккисен чĕр чунĕсем те ватă.

Праскин кушакĕ телĕкре тытнă шăшийĕ те ватă. Калав вĕçĕнче «Пиçам» (хуçи ăна çапла чĕнет) карчăккине хĕрхенсе, пĕччен юласран хăраса , мĕншĕн тесен кĕçех хăй те вилме пултарарть,
кӳршĕ кушак аçийĕ патне кайма шутлать.

«Вилес кун»

Калавра Укахви шухăшлавĕ, аса илĕвĕ тăрăх Хресчук пурнăçне витĕмлĕн сăнлать.

Хресчука Укахви ялан пăхса тăнă. Вăл пĕр кун ун патне килсессĕн ватă карчăк килĕнче такампа ятлаçнă çĕре лекет. Хресчук хăйĕн валли вилсессĕн тăхăнма хатĕрленĕ япалисене ывăлĕ сутса ĕçсе янă иккен. Куншăн карчăк пăшăрханса ÿкет.

«…чысна мар, сăн пуçна та çухатрăн ĕнтĕ. Ĕретрен тухса ÿкнĕ йăлт, çын манерĕ юлман вĕть. Кил-çурта сутса ĕçсе яр тата! Сутăн та-ха. Эп вилессе çеç кĕтетĕн пулĕ-тăр!»

Çак сăмахсене карчăк ывăлне вăрçса калать. Хресчук ятлаçнă хыççăн тепĕр кунне вилет.

Ыйтусем:

1. Калавăн тĕп шухăшĕ çак йĕркесенче курăнать: «Юхать юхан-шыв юхмасть вал тăвалла; иртет пирĕн ĕмер – килмест вал каялла». Эсир çак йеркесене мĕнлĕ ăнланатăр?

2. «Эх-хе-хей пурăнăçĕ… çавăн вĕçне тăрса юлтăмăр иккен: ачасем вырăнне выльăх-чĕрлĕх… Чун тепĕр чунсăр пурăнма пултараймасть çав, чун çумми пекки кирлех…» эсир Праски каланă сăмахсĕне мĕнле ăнланатăр?

3. Мĕнле шутлатăр, мĕншĕн автор калаври геройсен кил хушшинчи чĕр-чунсене те ватă сăнартан сăнласа парать? Мĕн каласшăн пулнă автор?

Ыйтусем:

1. Мĕнле шутлатăр, мĕншĕн автор калава «Вилес кун» ят панă?
2. Автор калавра мĕнле проблемăсене хускатать?
3. Мĕнле шутлатăр, меншĕн А. Тарасов хăйен хайлавĕсенче ытларах ватă хĕрарăм, хĕрарăм-анне сăнарне кăмăллать?

pedsovet.su

«Гипотеза» приёмĕ

- **Проблемăллă ситуаци:** Праски кинеми килте пĕччен пурăнать, ăна йăпатса пурăнаканни те Пиçам кушак çеç. Ачисем ÿссе çитсе тухса кайса пĕтнĕ
- **Проблема:** Ывăлĕсем амăшĕ пирки манса кайнă.
- **Проблемăна татса памалли çул-йĕрсенчен пĕри:** çамрăк ăрăвăн ваттисене хисеплеме вĕренмеллĕ, вĕсене сума сумалла, пулăшмалла.
- **Гипотезăна çирĕплетни:** Кинеми ывăлĕсем час-часах килсе çÿремеççĕ, кинеми кушакпа çеç йăпанса пуранать, анчах кушакки те ватă. Чĕр-чун ват çынна хĕрхенет, ăна ниçта та пĕччен ямасть.

Пĕтĕмлетӳ

А. Тарасов калавсенче хальхи пурнăҫа кăсăклантаракан ыйтусене хускатма тăрăшнă. Ҫыравҫă ватă хĕрарăмсен, хĕрарăмсен-амăшсен сăнарĕсене кăмăллать. Ытларах чухне вĕсем пĕччен тăрса юлнăран (ачисем ҫĕре кĕнĕ, аякка тухса кайнă, тăван киле манса кайнă, ҫынлăха ҫухатнă), чĕр-чунсемпе («Икĕ карчăк»), хурт- кăпшанкăра («Шăрчăк») йăпанаҫ тупаҫҫĕ, вĕсенче хӳтлĕх шыраҫҫĕ.

Автор калавсенче ытларах философиллĕ шухăша палăртма тăрăшать. Пуринчен ытла геройсен психологизмне уҫса пани тĕл пулать.

FokinaLida.75@mail.ru

Киле ĕç

Урокра çырса пынă лекци материалне вуламалла. килĕшнĕ пĕр-пĕр хайлава вуласа килмелле, вулав дневникĕнче палăртусем тумалла, кĕске анализ хатĕрлемелле